

De valse wolfspin in de media

Arthur Decae [honorair onderzoeker, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; arthuriodk@me.com]

Drieëntwintig jaar geleden (Decae 2000) schreef ik al eens een stukje in *Straatgras* over de valse wolfspin (*Zoropsis spinimana*). Dat was naar aanleiding van een gesprek dat ik had met Erwin Kompanje. Hij vertelde mij dat hij in Portugal door een valse wolfspin in zijn vinger gebeten was. Die soort heeft een giftige reputatie (Emerit & Bonaric 1995, Bertlich *et al.* 2018), maar Erwin had niets noemenswaardigs aan de beet overgehouden en vandaar de titel: 'Slap gif' boven mijn *Straatgras*artikelje.

Vroeger leefde de valse wolfspin uitsluitend in het Middellandse Zeegebied, maar sinds enkele decennia breidt de soort zich uit en komt zij ook noordelijker voor. In een artikel van het biologenechtpaar Konrad Thaler en Barbara Knoflach (1998) bijvoorbeeld werd de vondst van een valse wolfspin in een huis in Innsbruck (Oostenrijk) gemeld. Thaler en Knoflach woonden en werkten in Innsbruck en 's zomers

gingen ze op vakantie naar het Middellandse Zeegebied om daar spinnen te bestuderen en te verzamelen. In hun artikel geven ze geen adres van het huis waar de spin gevonden werd, maar het zou best hun eigen huis geweest kunnen zijn. Die gedachte kwam bij mij op omdat de eerste vondsten van de gevreesde spin in België ook werden gedaan in het huis van een spinnen verzamelende bioloog, ditmaal de vermaarde spinnenkenner dr. Robert Bosmans uit Gent (Lambeets *et al.* 2007). Dat mensen, inclusief biologen, de valse wolfspin een handje geholpen hebben met de uitbreiding van haar leefgebied ligt voor de hand. De sterkste aanwijzing daarvoor is de vondst van meerdere valse wolfspinnen rond San Francisco, Californië (Griswold & Ubick 2001).

Opmars in Europa

Dat de valse wolfspin bezig is met een opmars in Europa die eerst door mensen in

gang is gezet en nu, met opwarming van het klimaat, steeds natuurlijker trekken krijgt, blijkt uit de opsomming van eerste meldingen in verschillende Europese landen: Oostenrijk 1998, Zwitserland 2003, Duitsland 2006, België en Nederland 2007, Engeland 2012, Azoren 2013, Hongarije 2014, Tsjechië 2019, Polen 2023 (World Spider Catalog 2023).

De collectie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam bevat op het moment van schrijven vier Nederlandse exemplaren (NMR993900204950, 205216, 206278 en 214038), die in 2022 en 2023 in een huis in Zuidland (gemeente Nissewaard, onder de rook van Rotterdam-Botlek) verzameld werden.* In België en Nederland is de valse wolfspin inmiddels gevestigd en moet de soort naast een wetenschappelijke naam (*Zoropsis spinimana*), ook een Nederlandse hebben. De Nederlandse naam duikt voor het eerst op in een register van Belgische spinnen

▲ Een valse wolfspin (*Zoropsis spinimana*) uit Zuidland, nu in de collectie van Het Natuurhistorisch (NMR993900214038). (Bram Langeveld)

* Een van de valse wolfspinnen uit Zuidland is te zien in de tentoonstelling Nationaal Park Rotterdam.

▲ Een levende valse wolfspin (*Zoropsis spinimana*). (ARABELbeeldbank/Gilbert Loos)

(Bosmans 2009). Dat die naam later voor commotie in de media zou zorgen, kon Bosmans natuurlijk niet voorzien. Hij gebruikte de naam 'valse wolfspin' om aan te geven dat *Zoropsis spinimana* (familie Zoropsidae) in uiterlijk en gedrag doet denken aan echte wolfspinnen (familie Lycosidae). Per e-mail laat Bosmans weten dat de naam is gegeven naar analogie van een andere enge Mediterrane spin die nog weleens in onze streken opduikt: de valse weduwe (*Steatoda paykulli*, familie Theridiidae of kogelspinnen). Die laatste soort zorgt momenteel (juni 2023) voor ophef in de media. Maar ook hier is de term 'vals' gebruikt in de betekenis van 'onecht' en niet in de betekenis van 'kwaadaardig'. Nieuwsmedia hebben geen boodschap aan zulke nuanceringsen en de namen 'valse wolfspin' en 'valse weduwe' gaan erin als koek bij redacties die steeds op

zoek zijn naar verontrustend nieuws en het aanspreken van benauwde onderbuikgevoelens bij kijkers en luisteraars.

Geen goed nieuws

'Geen nieuws is goed nieuws', zei mijn moeder. En ze had gelijk, goed nieuws bestaat niet of nauwelijks in de gedachte-wereld van de nieuwsmakers. Is het niet de pandemie, de oorlog, de vluchtelingenstroom, de klimaatcrisis, de stikstofcrisis, de corruptie, de criminaliteit enzovoort, dan zijn er gelukkig nog gevaarlijke spinnen die ons vanuit den vreemde komen bedreigen. In het najaar van 2022 was het de valse wolfspin die voor onrust zorgde, in de zomer van 2023 is het de valse weduwe. Gevaarlijk giftige spinnen doen het altijd goed in de stroom van verontrustend nieuws die dagelijks over de bevolking wordt uitgestort. In praatprogramma's en

artikelen in kranten en tijdschriften wordt dan een blik spinnendeskundigen opgetrokken die een genuanceerd beeld van de situatie proberen te schetsen zonder de nieuws waarde teniet te doen. Ze worden bij dat laatste geholpen door interviewers en journalisten zodat de vrees voor, en afkeer van spinnen na elk interview over-eind blijft. De vermeende giftigheid en de kans op een invasie van zich ongebreideld voortplantende griezelige spinnen is een onderwerp dat nooit verveelt en alle gaten in het wereldnieuws kan vullen. Spinnen zijn zelden levensbedreigend, maar wel schrik aanjagend en daarom moeten we voor deze kleine engerds altijd op onze qui-vive zijn.

Nu we weten dat de valse wolfspin in het land is, dat het reuze meevalt met de giftigheid en dat de Nederlandse naam makkelijk verkeerd begrepen wordt, blijft de vraag of er verder nog iets over deze spin of andere spinnen te vertellen is, iets waar mensen serieuze belangstelling voor zouden kunnen hebben. Niet als het aan de massamedia ligt, vrees ik, maar gelukkig is er een groeiende groep natuurliefhebbers die misschien oprecht iets meer over spinnen wil weten.

Natuurbewustzijn

Er zijn aanwijzingen voor een geleidelijk groeiende publieke belangstelling voor de levende natuur in Nederland. Dat dit zo is, is af te leiden uit de populariteit van *citizen science*-projecten. Een voorbeeld is de groeiende reeks van tuintellingen (tuintelling.nl), met als paradepaardje de tuinvogeltelling met 140.000 deelnemers in de laatste editie (Vogelbescherming.nl). De mediaheisa rondom de oprukkende valse wolfspin vorig jaar was geconcentreerd rondom de nationale spinnentelling in september 2022. Alle tuintellingen hebben als doel veranderingen in de natuur te monitoren en het draagvlak voor natuurbeschermingsmaatregelen te vergroten. Veel belangrijker is, naar mijn mening, dat ze een algemeen besef genereren dat wij als mensen een onderdeel van de aardse natuur zijn en dat al ons handelen een natuurlijke aardse respons oproept.

Een ander succesvol *citizen science*-project is Waarneming.nl waar mensen dagelijks vele duizenden waarnemingen melden en foto's posten van planten en dieren die ze in hun omgeving gezien of gehoord hebben (misschien soms ook geroken?).

▲ Close-up van de kop van een tarantella (*Lycosa tarantula*). (Arthur Decae)

Het zijn de statistieken van Waarneming.nl die laten zien dat het aantal meldingen van de valse wolfspin sinds 2018 jaarlijks sterk toeneemt en dat de soort inmiddels overal in Nederland voorkomt. Misschien is het daarom interessant om te weten waarom de valse (onechte) wolfspin geen echte wolfspin is. Kort gezegd is dat omdat de valse wolfspin een paar uiterlijke kenmerken heeft die alle 2461 bekende soorten echte wolfspinnen missen. De meest opvallende van die kenmerken zijn een extra spinorgaan, het zogenaamde cribellum, en de kleine 'kwastjes' (zogenoemde *claw tufts*) aan het uiteinde van elke poot. Deze twee kenmerken vind je bij geen enkele echte wolfspin. Daarnaast zijn er nog andere verschillen, zoals een afwijkende rangschikking van de ogen en een serie genetische verschillen die aangeven dat de valse wolfspin slechts een verre verwant (maar wel een verwant! Zie Wheeler *et al.* 2017) van de echte wolfspinnen is.

Echte wolfspinnen

Net als de valse wolfspin zijn echte wolfspinnen overal in Nederland te vinden. Er leven ongeveer 90 soorten echte wolfspinnen in Nederland (Roberts 1998). Over het algemeen zijn het weinig opvallende

spinnetjes die overal in de natuur op de grond rondscharrelen. Je vindt ze op de heide, tussen gras en afgevalen bladeren of op de open grond, waar ze overdag rusteloos op jacht zijn naar prooi. Wolfspinnetjes vallen vooral op tijdens een picknick, als ze tussen de plastic bordjes en bekertjes over het picknickzeiltje rennen. Vaak proberen ze zich te verstoppen onder het picknickmandje of in de pijpen van je korte broek. In tegenstelling tot de valse wolfspin, zijn echte wolfspinnen hier altijd al geweest zonder dat ze ooit noemenswaardige media-aandacht hebben getrokken. Het zijn geen grote of harige spinnen, ze dreigen niet, ze bijten niet, ze hebben geen giftige reputatie en hoogstens kriebelen ze een beetje als ze over je blote lijf rennen terwijl je in een zomers grasveld naar de wolven ligt te kijken. Dat ze door de meeste mensen over het hoofd gezien worden, betekent niet dat echte wolfspinnen in de natuur een bijrol spelen. Integendeel, wolfspinnen, net als alle andere spinnen, zijn van cruciaal belang om insectenpopulaties te beteugelen die anders het natuurlijk evenwicht gruwelijk zouden gaan verstoren.

In hun potentie om de natuur te ontregelen lopen insecten samen met mensen voor-

op. Nu hebben spinnen nauwelijks invloed op de omvang van de mensenpopulatie, maar als bestrijders van insecten helpen ze de wereld leefbaar houden. Daarbij hebben de vele verschillende soorten spinnen de taken netjes verdeeld. De schitterende 'wielwebben' van kruisspinnen en verwante soorten vangen vliegende insecten, springspinnen en krabspinnen werken op het niveau van struiken en muurtjes en wolfspinnen op de grond. Verder zijn er nog tal van andere groepen spinnen die allemaal hun eigen jachtgebieden en jachtmethoden hebben. Er zijn momenteel meer dan 51.000 verschillende soorten spinnen bekend. Die enorme soortenrijkdom is onderverdeeld in 132 families en 4330 genera (World Spider Catalog 2023). Maar deze grote getallen zijn slechts een grove onderschatting van het werkelijk aantal spinnensoorten op Aarde. Nentwig (2016) schat dat de werkelijke aantallen meer dan tweemaal zo hoog zijn. Wetenschappelijk zijn wolfspinnen zoals gezegd, verenigd in de familie Lycosidae (wereldwijd 2461 soorten in 132 genera). De valse wolfspin is lid van een veel kleinere spinnenfamilie van eveneens voornamelijk op de grond levende spinnen (familie Zoropsidae: 181 soorten en 27 genera). Qua jachtgedrag is de valse wolfspin een beetje een buitenbeentje binnen de eigen familie en lijkt ze inderdaad meer op een echte wolfspin. Net als de meeste wolfspinnen, en net als de echte wolf (*Canis lupus*), leidt de valse wolfspin een zwervend bestaan zonder vaste woonplaats. De meeste van haar familieleden doen het anders, die bewonen min of meer permanente nesten onder stenen of in andere natuurlijke schuilplaatsen (Jocqué & Dippenaar-Schoeman 2006). Het rondzwervend bestaan van de valse wolfspin is waarschijnlijk de reden dat ze makkelijk met mensen meereist als ze op een nacht besluit een poosje uit te rusten in de bagage van een bioloog of een andere vakantieganger. Binnen de familie van de echte wolfspinnen zijn er ook soorten met een afwijkend gedrag. Eén van die soorten is de legendarische Zuid-Europese tarantella (*Lycosa tarantula*). In tegenstelling tot het zwervend bestaan van de meeste wolfspinnen, heeft de tarantella een holletje in de grond als vaste woonplaats. Dat is waarschijnlijk de reden waarom we de tarantella nog niet in het Nederlandse landschap gezien hebben. Ze reist niet zo makkelijk met mensen mee, maar gegeven

▲ Een tarantella (*Lycosa tarantula*); een volgende aanwinst voor de Nederlandse fauna? (Arthur Decaë)

de opwarming van het klimaat en de geleidelijk naar het noorden opschuivende klimaatzones van Zuid-Europa is het niet denkbeeldig dat op een goede dag de tarantella op eigen gelegenheid ons land bereikt. Dat zal het moment zijn dat de echte wolfspinnen ook grote koppen in de kranten krijgen. Ik zie die koppen al voor me: De Tarantella voor het eerst in Nederland gespot, gevaarlijk giftige wolfspin, gevreesd in Zuid-Europa, twee keer zo groot als de valse wolfspin, veroverd ons land! De giftige beet van de tarantella is niet direct dodelijk, maar erger, ze veroorzaakt uitputtende ritmische stuip trekkingen en uitzinnig dansen (Fry 2018). ◀

Bronnen

- Bertlich, I., A. Enk, H.A. Haenssle, H. Hofer & G. Haus 2018 - Extensive local reaction after bite of the Mediterranean spider *Zoropsis spinimana* - Journal der Deutschen Dermatologischen Gesellschaft 17(1): 76-78
- Bosmans, R. 2009 - Een herziene soortenlijst van de Belgische spinnen (Araneae) - Nieuwsbrief van de Belgische Arachnologische Vereniging 24: 33
- Decaë, A.E. 2000 - Spinnen van 10-hoog deel 8: Slap gif - Straatgras 12(4): 46-48
- Dufour, L. 1820 - Descriptions de cinq arachnides nouvelles - Annales Générales des Sciences Physiques 5: 198-209
- Emerit, M. & J.C. Bonaric 1995 - Un cas d'envenimation de type loxoscélique attribué à l'araignée *Zoropsis spinimana* dans le midi de la France - Annales de la Société d'Horticulture et d' Histoire Naturelle de l' Hérault 135: 37-38
- Fry, S. 2018 - Mythos, the Greek myths retold, Arion and the Dolphin - Penguin Books
- Griswold, E. & D. Uric 2001 - Zoropsidae: a spider family newly introduced to the USA (Araneae. Entelegynae. Lycosoidae) - The Journal of Arachnology 29: 111-113
- Jacqué, R. & A.S. Dippenaar-Schoeman 2006 - Spider Families of the World - Royal Museum for Central Africa Tervuren
- Lambeets, K., R. Bosmans & D. Bonte 2007 - Two exotic spider species (Araneae). *Zoropsis spinimana* (Zoropsidae) and *Saitis barbipes* (Salticidae) recently found in the inner city of Ghent (Belgium) - Nieuwsbrief van de Belgische Arachnologische Vereniging 22(2): 55-60
- Nentwig, W. 2016 - Accelerated global spider biodiversity research – a blueprint for global biodiversity investigation - Institute of Ecology and Evolution, University of Bern, Bern
- Roberts, M.J. 1998 - Tirion Spinnengids, Nederlandse bewerking en vertaling door Aart Noordam - B.V. Uitgeverij maatschappij Tirion, Baarn
- Thaler, K. & B. Knoflach 1998 - *Zoropsis spinimana* (Dufour). Eine für Österreich neue Adventivart (Araneae. Zoropsidae) - Berichte des Naturwissenschaftlich-Medizinischen Vereins in Innsbruck 85: 173-185
- Wheeler, W.C. et al. 2017 - The spider tree of life: phylogeny of Araneae based on target-gene analyses from an extensive taxon sampling - Cladistics 33(6): 576-616
- World Spider Catalog 2023 - World Spider Catalog. Version 24 - Natural History Museum Bern, wsc.nmhb.ch (geraadpleegd 4 juli 2023)